

й стилістику, манеру, спосіб письменницького мислення. *М. Талалай* (Москва) розглянув “Gogol a Roma” Дарії Олсуф’євої-Боргезе (1957): історія одного дослідження. Першою книгою Олсуф’євої-Боргезе стала збірка есе про Рим (“Vecchia Roma”, 1954), і набраний “краєзнавчий” матеріал дозволив вільніше оперувати в просторі гоголівського Рима: глава “Quando e dove Gogol visse a Roma” відновлює римський маршрут письменника. *П. Михед* (Київ) говорив про інтерес Гоголя до християнських практик католицького світу: до життя і творчості Сільвіо Пеліко, ідеології “з-мертвих-встанців”, Сен-Сімона і Ламоне. З погляду дослідника, вони вплинули на православну редакцію гоголівських ідей “нового християнства”. *В. Багно* (Санкт-Петербург) проаналізував Гоголя як Дон Кіхота християнства. Доповідач наголосив на донкіхотських устремліннях юного Гоголя, на його готовності присвятити своє життя боротьбі з “неправосуддям, найбільшим у світі нещастям”. Пізній Гоголь несподівано для всіх перестає творити в “живих образах і особах” і вступає в прямий діалог з читачем, перестерігає його, повчає і пророкує. Якщо Дон Кіхот збожеволів, начитавшись лицарських романів, відірвавшись від життя, то Гоголь зрадив себе, відірвавшись від Росії і надихавшись згубного повітря Заходу. “Відхід” Гоголя, як і “відхід” Дон Кіхота, зазначає доповідач, виявився водночас цілком реальною зміною місць, віддаленням від реальності; у випадку з Гоголем – від реальності російського життя, її міфологізацією, по суті, – створенням Дульцінеї. Виступ *Є. Солоновича* (Москва) був присвячений Дж.Дж. Беллі, поету, чії сонети на римському діалекті отримали високу оцінку автора “Мертвих душ”. Доповідач прочитав свої переклади сонетів Беллі.

На третій день конференції прозвучала доповідь *В. Гудкової* (Москва) “Актуалізація творчості Гоголя в російській драматургії 1920-х років”. Доповідачка звернула увагу на три спектаклі, які стали виразними віхами рецепції гоголівської творчості в радянському історико-культурному контексті від 1920-х до 1930-х років. Доповідь *З. Давидова* (Канада) містила бібліографічні відомості і аналіз видань перекладів Гоголя в Канаді на англійську, французьку і українську мови. Окрім цього він проаналізував монографії і наукові статті про творчість Гоголя. Інтерес творчих діячів Канади до театру Гоголя ілюструється на прикладі численних постановок п’єси Гоголя “Ревізор”, інсценізації “Носа”, екранізацій гоголівських текстів на канадському телебаченні.

У дні роботи конференції її учасники, ознайомившись із доповідями колег, залучилися до активного їх обговорення у формі коментарів, питань, рекомендацій, а також дискусій. У межах конференції відбулася виставка “Декорації класиків: Рим Гоголя” Л. Волкової при Центральній національній бібліотеці та екскурсія “По слідах Гоголя в Римі” у супроводі В. Гасперович, голови культурної асоціації “Іль мондо делл’арте”.

Олена Дацько

Дмитро Дроздовський

МИКОЛА ГОГОЛЬ:

МАГІЯ ЛЯЛЬКАРСТВА ЧИ САМОТНІСТЬ ЛЯЛЬКАРЯ?

Українська культура вже давно чекає на Гоголя. Цього року Міжнародний театральний фестиваль жіночих монодрам “Марія” було присвячено саме Миколі Васильовичу (представлено вистави з України, Вірменії, Японії, Німеччини, Росії та ін.). У рамках уже традиційного для вересня Фестивалю, який шостий рік поспіль проводить народна артистка України, лауреатка Шевченківської премії Лариса Кадирова за підтримки Національного драматичного театру ім. І. Франка (в особі Б. Ступки та М. Захаревича), Національної ради з питань культури і духовності при Президентові України, Міністерства культури і туризму України, Міністерства освіти і науки України, Всеукраїнського товариства “Просвіта”, Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАНУ, Національного університету “Києво-Могилянська академія”, об’єднання “Новий Київ” та ін., пройшла також міжнародна конференція “Магічний вплив М.В. Гоголя на світовий та український культурні процеси” до 200-річчя митця.

У конференції взяли участь як знані українські інтелектуали, науковці, культурологи (М. Жулинський, Є. Сверстюк, О. Пахльовська, Л. Голота, М. Стріха, М. Наєнко, І. Оржицький, М. Новикова та ін.), так і гості з багатьох країн світу (Велика Британія, Італія, Хорватія, Мексика, Іран, Польща, Росія та ін.). Ці два дні (25 і 26 вересня) стали справжнім бенкетом

інтелектуальної думки в гоголівському духовно-естетичному океані. Попередній фестиваль та конференцію було присвячено Габріелю Гарсія Маркесу, “Сто років самотності” якого світова преса визнала найвпливовішою книжкою, що позначилася на формуванні людства у ХХ сторіччі. Сподіваємося, конференція 2008 року доклалася до того, що ім’я видатного колумбійського автора стало відомішим у нас в Україні. Всі доповіді учасників будуть опубліковані в збірнику за підсумками конференції.

Вплив Гоголя на українську культуру важко переоцінити, та водночас і списів через Гоголя поламано чимало: позаяк ідеться про добу, коли Україна не мала своєї державності, а Гоголя в російській літературі, попри українське походження, часом перетворювали на символ російського (імперського) культу владі.

Сьогодні вкрай важливо адекватно побачити те, що створив Гоголь, який сміявся часом занадто гірким, до болю трагічним сміхом, витворивши внутрішній театр, сьогодні він видається трагічним автором, адже лише із самотності на верхів’ях людина може вдатися до вигадання, вимарювання власного духовного світу, що повниться десятками персонажів-двійників.

Конференція до 200-річчя М. Гоголя відбувалася на перетині важливих історичних моментів. Передовсім чекаємо на “Записки українського самашедшого” Ліни Костенко, а це – прямий діалог із Гоголем із відстані ХХІ сторіччя. Почесним промовцем цього річної конференції став професор Санте Грачотті, славіст зі світовим іменем, який висловив інший погляд на Гоголя: котрий обожнював Італію, позаяк саме там була *батьківщина його душі*. А щодо *батьківщини крові*, то з цим поняттям усе дуже неоднозначно: Гоголь прагнув створити “чистилище” для “Мертвих душ”, але задум Данте в тогочасній Російській імперії був неможливий. Данте створив світ людини, яка прагне пізнавати й любити, а Гоголь показав, як імперія втрачає людину, замінюючи простір живої думки простором “Мертвих душ”.

Євген Сверстюк говорив на конференції про “помилку Гоголя”: “Світ, в якому народився і виховувався Микола Гоголь, був належним до Російської імперії і лояльним до царського трону. Після закінчення Ніжинського ліцею усі випускники поїхали до Петербурга “служити вітчизні”.

Тільки в цій малоросійській лояльності була закладена глибока суперечність: український ґрунт залишався козацьким, і з нього постійно виростала опозиція царському режимові... На цьому тлі спробуймо зрозуміти одну Гоголеву помилку і дуже характерну реакцію на неї.

Гоголь як глибокий християнський мислитель і Гоголь як політичний публіцист – то наче два різні автори”. Безперечно, Євген Сверстюк має право так казати: і справді, Гоголь-філософ і Гоголь-публіцист – два сторонні феномени, трагічні й одинокі по-своєму. Гоголь приймав правила гри в умовах імперії, щоб вижити. Але цей вибір також і важко назвати пристосуванством. Так, Гоголь не зробив вибору на користь України: він не Шевченко, який свідомо створив Україну своїм єдиним духовним простором.

Євген Сверстюк зазначив: “Гоголя заносило саме на мілинах, де, як відомо, глибоко не пірнеш. Там він досягав найбільшого легкодумства. Особливо в оцінках Заходу і в протиставленні йому Росії. “Чому ж ні Франція, ні Англія, ні Німеччина не заражені тим повітрям і не пророкують про себе, а пророкує тільки одна Росія? Тому що більше за інших чує Божу руку”.

Питання правильно поставлене. Але далі йде дуже сумнівне міркування, особливо якщо накласти його на історичну проекцію, коли Росія, після того як відкинула Божу руку, стала ще галасливіше пророкувати, апелюючи до “трудящих усього світу”...

Далі автор переходить на зовсім слизький ґрунт.

“...Але перейдемо до іншого предмета, де також відчувається у наших поетів той високий ліризм, про який йде мова, тобто *любов до царя*...”. І тут уже заносить і заносить...

Гоголь – трагічний голос, який не зумів стати на прю фізично. Але душа Гоголя – це постійні роздоріжжя й непевності. Гоголь був слабким, але й сильним у своїх слабкостях, які часом непомітно для нього самого вивищували його над простором імперського безголів’я і духовної смерті у простір Божественної літургії. Європа – другий світ Гоголя, в якому він почував себе врівноваженим і духовно сильним.

Професор Санте Грачотті запропонував подивитися на Гоголя крізь європейські окуляри: “Рим – це батьківщина душі, в якій Гоголь знайшов усе те найпрекрасніше, чим була для нього батьківщина крові, але особливо все те прекрасне, що він вкладав у свою мрію про досконалий світ, – світ, який він шукав навіть тоді, коли своєю творчістю прозаїка і драматурга шмагав гріхи тогочасного російського суспільства. Протягом свого першого перебування в Італії 1837 року Гоголь писав з Риму, сп’янілий від щастя: “(Італія) моя! Никто в мире ее не отнимет у меня! Я родился здесь. – Россия, Петербург, снега, подлещи, департамент, кафедра, театр – все это мне снилось. Я проснулся опять на родине (...)” [1, Т. XI, 111]. І, розповідаючи молодій Марії Балабіні про свій другий приїзд до Риму, писав, указуючи дату: “Квітень 1838. Рим – 2588 річниця від заснування”: “И когда я увидел наконец во второй раз Рим, о, как он мне показался лучше прежнего! Мне казалось, что будто я увидел свою родину, в которой несколько лет не бывал я, а в которой жили только мои мысли. Но

нет, это все не то, не свою родину, но родину души своей я увидел, где душа моя жила еще прежде меня, прежде чем я родился на свет. Опять то же небо [...]” [1, Т. XI, 141].

“Міф Рима занепадає в ньому в другій половині 40-х років... На період між 1846 і 1847 роками припадають останні відвідини Рима письменником, який тепер віддає перевагу Неаполю, хоча ще в березні 1851 року (за десять місяців до смерті) він запитуватиме з Росії в художника Александра Іванова про новини з Рима, про “житье-бытье (...) движуемся на улице, в прекрасных окрестностях Рима, под благодатным воздухом и небом” [1, Т. XIV, 226]. Зростаюча байдужість до Рима глибшала разом з його творчою кризою, яка супроводжувалася кризою “духовною” (або ж і провокувала цю кризу), що стала епілогом його шляху як людини і як письменника. 1847 рік – це рік останньої подорожі Гоголя за кордон, що завершилась паломництвом до Святої Землі й поверненням до Росії у квітні 1848 р. Це ще й рік публікації “Вибраних місць із листування з друзями” – твору, що був найбільш вражаючим виявом тієї “кризи”, – зауважує італійський професор, який власним життям і численними публікаціями довів: духовний простір України орієнтовано не в азійський степ, а в Європу. Бароковий і романтичний (і аж ніяк не “критично-реалістичний”) Гоголь заховався в італійський світ, також не-реалістичний, а містично-бароковий. Чарівливість європейського концептизму, барокова катахретичність (невловимість, глибинність і бентежність) – ось що в осерді Гоголя як митця, котрий у найдрібніших постатях показав безкінечну глибину людського досвіду та... самотності.

Найбільше уваги на конференції привернула тема “Гоголь і Шевченко”: виступило троє доповідачів із різних куточків світу (проф. М. Наєнко – Україна; проф. Є. Пашенко – Хорватія, завідувач кафедри україністики в Загребському університеті, та британська перекладачка української літератури Віра Річ). М. Наєнко зауважив: “У літературній спадщині Шевченка Гоголь згадується кілька десятків разів. Тільки в “Журналі” (“Щоденнику”) – одинадцять, та в листуванні – близько десяти. Шевченко також створив живописну ілюстрацію до повісті Гоголя “Тарас Бульба” (“Зустріч Тараса Бульби з синами”, 1842) і поезію-послання “Гоголю” (1844). У Гоголеві спадщині Шевченко не згадується жодного разу, однак існує спогад Г. Данилевського з наведеними псевдосудженнями Гоголя про Шевченка (“Исторический вестник”, 1886, № 12), якими досі оперують переважно російські літературознавці (Воронцов, Воропаєв та ін.), не дуже замислюючись над тим, якою мірою вони правдиві і чи допомагають глибше зрозуміти постаті обох українських і світових геніїв.

На розуміння взаємин Гоголя й Шевченка, “рівності” чи “нерівності” цих постатей нерідко наводились спекулятивні тінні дослідниками літератури й у ХІХ-му, і в ХХ століттях. Триває цей процес і нині, у столітті ХХІ-му. Аргумент при цьому використовується лише один – згаданий вище спогад Г. Данилевського “Знакомство с Гоголем: Из литературных воспоминаний”. Оpubліковане це “воспоминание” через 25 років по смерті Шевченка й через 34 роки по смерті Гоголя. Не було вже близько 10 років серед живих й Осипа Бодяньського, якого Г. Данилевський узяв за свідка в своїх “воспоминаниях” – отже, не здатен уже ні підтвердити, ні спростувати. Про що ж там шлося?

Нібито Гоголь, коли його провідали незадовго перед смертю (1850) Г. Данилевський та О. Бодяньський, говорив, що в поезії Шевченка – “дѣгтя много”, а заслугове поет поваги лише своєю “личною судьбою”. Мемуарист не зорієнтувався, що в 1850 р. Гоголь не міг говорити ні про який “дѣготь” у поезії Шевченка, бо на той час існував лише мініатюрний “Кобзар” Т. Шевченка видання 1840 року, а всі найбільш “крамольні” (отже, з “дъогтем”?) “дерзкие стихи против государя императора” [3, 166] були відібрані в Шевченка під час арешту в 1847 р. (“Сон”, “І мертвим, і живим...”, “Кавказ” та ін.) і перебували в архівах т. зв. “третьего отделения” імперської влади. Їх лише в 1907 році, через 55 років після смерті Гоголя, визволив звідти В. Доманицький, публікуючи своє повне на той час видання “Кобзаря”. Те ж саме можна сказати й щодо “личной судьбы” Шевченка, якій нібито співчував Гоголь, підсумовує доповідач.

На конференції було зачитано доповідь знаного британського перекладача Стівена Комарницького, який, на жаль, не зміг бути присутнім. Але замість нього приїхала професор Маргарет Сіріол Коллі. Та сама пані Сіріол, 85-річна племінниця відомого у світі журналіста Гарета Джонса, який хотів відкрити правду світові про український геноцид, організований більшовиками на чолі зі Сталінін. Журналіста за нез’ясованих обставин було вбито в Монголії. Стівен Комарницький зазначив: “Художня спадщина Гоголя перетворилася на поле битви між непримиренними арміями російських та українських критиків, що увесь час обмінюються словесними залпами. Як це трапляється під час війни, першою жертвою конфлікту стає правда... Марними є спроби заперечити той факт, що Гоголь був українцем. Його твори глибоко укорінені в українському фольклорі. Аби створити власну версію української історії, він звертався до джерел народної української пісні”. Англійський критик і перекладач гоголівських творів Дейвід Магаршак зазначив, що “пристрасна любов Гоголя до народних пісень змусила його повірити у те, що саме в них можна відшукати отой ключ, що допоможе розгадати таємницю історії його рідної країни”. Також пан Стівен наважився порівняти творчі шляхи Миколи Гоголя та Павла Тичини (саме він підготував повний переклад “Сонячних кларнетів” Тичини для англомовного читача), які існували в умовах двох різних імперій: Російської та Радянської.

“Гоголівська історія України залишилася нездійсненою мрією, а його емоційний, імпресіоністський підхід до минулого виявився скоріше митецьким, ніж науковим. Проте, розглянувши “Вечори на хуторі біля Диканьки”, ми побачимо, що цей підхід до історії повною мірою реалізовано в його художніх творах. Хоча Гоголь писав російською, він наповнював історії цитатами з українських народних пісень і поезій Котляревського, залюбки вплітав у текст українські слова. Перша редакція “Вечорів” навіть містила глосарій місцевого лексикона, але педантичність тлумачення слів позбавила їх значної частини особливого українського символізму. Зокрема, про “бандуру” він написав, що вона належить до родини гітар, “кобза” – до загального ряду музичних інструментів, а “сопілку” Гоголь назвав просто флейтою. Такі тлумачення аж ніяк не передбачали виникнення специфічного шлейфу значень та асоціацій, що їх всі ці слова набули за сторіччя культурального конфлікту. У своїх творах Гоголь надихався українським фольклором. Ця особливість його творчості нагадує ранніх романтиків, наприклад, братів Грімм, які зверталися до фольклору, аби не наслідувати класицистичні зразки. Але Гоголь писав про Україну з Росії 1836 року. Російська мова була для нього єдиним засобом створення розповідей, глибоко вкорінених у житті українського селянства й невідривно пов’язаних із українською землею, що формувала життя народу. “Знаете ли вы украинскую ночь?” – запитує він на початку другого розділу оповідання “Майская ночь, или утопленница”, – “О, вы не знаете украинской ночи! Всмотритесь в нее. С середины неба глядит месяц” [2, 117]. Не можна заперечити, що ця розповідь містить вагомий українські елементи. Російські критики, які стверджують, що Гоголь був суто російським письменником, значно спрощують питання про російську мову його творів, оскільки позбавляють її того українського елемента, який для неї цілком органічний. Колоніальний статус України в часи Гоголя передбачав звернення до мови колоніальної влади. Але Гоголь використовував російську мову в якості засобу вираження неповторної української ідентичності. Подібне робив Роберт Бернс, коли надавав своїм поезіям суто шотландського патріотичного звучання”, – зауважує доктор Комарницький.

Вельми цікавою була доповідь про інтерпретації Гоголя, наявні в іранській культурі професорки Міріам Хосейні: “Багато видатних іранських літераторів, які мешкали в Тіфлісі й Азербайджані, познайомилися із творами французьких і російських письменників та драматургів. Зокрема, найвидатніший драматург тогочасного Сходу Сакіна Ахундзаде (1865-1927) ознайомилася із шедеврами французької літератури та вивчала твори таких російських письменників, як Пушкін, Гоголь, Лермонтов і Толстой. Ще одним письменником, який перебував під значним впливом французької й російської літератури та культур, був Зейн-оль-Абедін Мерагей (1840-1910); літературознавці також неодноразово звертали увагу на близькість “Шах-наме” Ібрагім-бея до “Мертвих душ” Гоголя. За кордоном молоді іранці не лише вивчали найкращі взірці світової літератури, чимало з них звернулися до перекладацької діяльності. З перших днів формування перекладацького руху в Ірані Микола Гоголь викликав чи не найбільший інтерес... Гоголь глибоко проникав у людське єство й розповідав історії про звичайних чоловіків і жінок, здатних глибоко співчувати й кохати. Гоголь – один із визнаних метрів жанру оповідання. Достоєвський і Чехов, Тургенев й Гончаров – усі вони вийшли з його “Шинелі”, – підсумовує іранська професорка.

Українцями були доповіді, в яких йшлося про прочитання та інтерпретації Гоголя в індійській літературі (доповідь мексиканської професорки Ольги Реаль-Нахарро), у хорватській літературі (доповідь викладачки кафедри україністики Загребського університету Дарії Павлишин); польсько-українська професорка Ірина Бетко розповіла про ритуально-міфологічні структури художнього мислення автора “Мертвих душ” та “Вечорів...”. Узяли участь і доповідачки з Інституту літератури Г. Ульора та Н. Сквіра. Український латиноамериканіст Ігор Оржицький говорив про важливі аспекти сучасного прочитання творів нашого класика (зокрема ж про екранізацію Гоголя, що перетворюють світ його магії на простір несвободи, російського самодержавства на православ’я, коли й козаки помирають зі словами “За рідину!”). Блискучою фінальною крапкою першого дня була доповідь Любові Голоти про жіночі образи у творах М. Гоголя.

Були порушені й цікаві теми, що виводили Гоголя на перехрестя родів мистецтва: так, проф. Марина Новикова розповіла про постановку “Мертвих душ”, яку зробив метр М. Захаров, російський театрознавець Валерій Хазанов – про власне бачення Гоголя театральною мовою. Тема доповіді знаного кінокритика Лариси Брюховецької стосувалася світу кіно та екранізації Гоголя. Світлана Барнс (Велика Британія) зупинилася на перекладацьких аспектах, проблемах англійських перекладів митця. Виступ британської докторки Гіларі Шірс (її доповідь прочитав професор Алан Флаверс, депутат Молодіжного Європарламенту) стосувалася постановок “Ревізора” на британській сцені. Виявляється, сюжет “Ревізора” свого часу був близьким для британців: “Які ж болючі проблеми політичного життя Великобританії знайшли сатиричне відображення у постановці, здійсненій ще 1985 року, – тобто у “Головному інспекторі”? Насамперед слід згадати резонансний скандал, пов’язаний із надмірними витратами британських парламентарів. Він викликав значну увагу світових медіа. За останні двадцять років політичне життя нашої країни значно збагатилося на події, що перегукуються із сатиричним змістом гоголівського твору”.

Два дні науково-мистецької конференції показали, наскільки бездонним є Гоголь і наскільки важливо сьогодні повернутися до переосмислення його художнього світу. Чи ж знайдені були ті магічні скельця, які допоможуть розібратися, ким усе ж таки був Гоголь? Генієм? Блазнем? Ляльководом? Божевільним? Невипадково в назві цьогорічної конференції наявне слово “магічний”. Це не лише слід Маркеса (для латиноамериканської літератури поняття *магічного реалізму* природне)... Ідеться про те, що кожен великий письменник обов’язково “працює” з тим, що називаємо основою людського буття, – міфологічними, магічними архетипними образами. Тож підґрунтя і Маркеса, і Гоголя, і Шевченка – це праоснови цивілізаційного поступу, світ універсальної гармонії та всеохопного проникнення космічних стихій. Гоголь – маг і майстер, а пізнати магію вельми непросто. Тому й досі потрапляємо раз у раз у пастку, яку Гоголь описав у “Записках сумасшедшего”: “Говорят, в Англии выплыла рыба, которая сказала два слова на таком странном языке, что ученые уже три года стараются определить и еще до сих пор ничего не открыли”.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Гоголь. Н.* Полное собр. соч.: В 14 т. – М., 1937–1952.
2. *Гоголь Н.* Полное собраное сочинений и писем. – М., 2003. – Т. 1.
3. *Збірник пам’яті Тараса Шевченка (1814-1914).* – К., 1915. – С.166.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ НОВОЇ ЗБІРКИ

Презентація нової збірки віршів Сергія Ткаченка “На острові”, дедукованої “Дружині Лізі і синові Тарасу”, яка відбулася в Музеї гетьманства (Київ), зібрала чимале коло шанувальників. Збірка містить ліричні твори з раннього доробку та вірші, написані впродовж останніх років.

У вступному слові поет *П. Осадчук* окреслив творчих шлях С.Ткаченка – відомого науковця, письменника, фундатора, редактора й видавця журналу “Ятрань”, котрий працює в Секретаріаті ООН у Нью-Йорку. Тлумач-іспаніст *С.Борщевський* наголосив, що творчий набуток автора книжок поезій і перекладів “Сповідь правнука сільського писаря” (2000), “Ужинок осіннього поля” (2001), “Храм Дани” (2005), критичної монографії “Сходження. Життя і творчість Володимира Бровченка” (2008) та багатьох літературознавчих, біблієзнавчих, мистецтвознавчих і політологічних статей, надрукованих у вітчизняних та іноземних часописах, належне оцінений літературними преміями “Тріумф” і “Сад Божественних пісень” ім. Г. Сковороди. “Сергій, – зауважив його брат *В. Ткаченко*, перекладач із французької мови, – і в манхеттенському хмарочосі живе рідним словом, яке для нього було і залишається духовним скарбом батьківської землі, за яку він сердечно уболіває, про що свідчать хоча б ось ці рядки: “Коли вже й ми – в цьому хижому світі – / Місце собі вибором? / Вже ніби вдягнуті, ми і ситі, / Але все перед вічним вибором...”. Перекладач *Лесь Герасимчук* наголосив на тому, що нова книжка містить різні за формою і жанрами тексти, на що вказують її розділи “Постпомаранчеві блюзи”, “Портрети сучасників”, “Пародії і переспіви”, “Паліндроми”. Професор і перекладач *В. Житник* завважив особливе пошанування автором збірки свого майбутнього читача. Ідеться про розлогі коментарі до поезій написаних за біблійними мотивами, де С. Ткаченко заохочує нас до роздумів про Божественну суть Слова, християнську символіку та ін.

Сучасна Україна та світ у серці й розмислах – ось тема цієї неординарної книжки, де звучать як інтимна й лірична поезія, так і вірші з виразним публіцистичним голосом. У збірці багато присвят поетам – духовним навчителям, зосібна Є. Маланюкові, друзям-літераторам (В. Бровченку, В. Слапчуку, П. Сороці, В. Діброві). Перекладознавець *В.Радчук* наголосив на ще одному аспекті нової збірки – це іронічний погляд на політичну й мистецьку дійсність.

Окрім коротких характеристик змісту книжки й товариських виступів-привітань поетів *В. Василяшка*, *Л. Золотоноші*, редактора “Української музичної газети” *В. Корнійчука* і художника *В. Євтушевського*, присутні мали можливість почути вірші в авторському виконанні.

Наталія Лисенко-Єржиківська